

Norwegian
Innovation
Clusters

Norwegian Innovation Clusters

Programveileder:

Administrative prinsipper og prosedyrer

Versjon 5: 01.01.2022

Innhold

Tabell-liste	3
1. Om programveilederen	4
2. Introduksjon til Norwegian Innovation Clusters	4
2.1. Klyngeprogrammets formål og rolle	4
2.2. Programmets organisering	5
3. Programmets tilbud og krav til klynger	5
3.1. Programmets tilbud.....	5
3.2. Finansiering	6
3.3. Kompetanse, verktøy, rådgivning og nettverk	6
3.4. Felles kunnskapsutvikling	6
3.5. Merkevarer og profilering.....	7
3.6. Kommunikasjon – med fokus på resultater og effekter.....	7
3.7. Utlysninger	7
3.8. Formelle avtaler	7
3.9. Organisering: Sentrale roller og aktører.....	8
3.10. Merverdiavgift og skatt	8
4. Finansiering av klyngen	9
4.1. Hovedprinsipper	9
4.2. Hva som kan støttes innenfor delprogrammene	10
4.3. Nærmere omtale av støtteformålene	12
4.4. Prinsipper for egenfinansiering	15
4.5. Budsjettering og søknadsbehandling	18
4.6. Aksept av tilbud og utbetalinger	19
5. Oppfølging av klyngene, rapportering og evaluering.....	21
5.1. Årlig resultatrapportering.....	21
5.2. Halvår- og sluttrapport for klyngens aktiviteter og utviklingsprosjekter	21
5.3. Nullpunktsanalyser.....	21
5.4. Årlig vurdering av klyngens aktiviteter og resultater	22
5.5. Benchmarking og sertifisering av klyngens organisering og ledelse	22
5.6. Evaluering av klynger som støttes av klyngeprogrammet	23
6. Avslutning av klyngeprosjektet	23

6.1. Avsluttende vurdering av resultater	23
6.2. Videreføring etter avsluttet avtaleperiode	25
Vedlegg 1: De mest aktuelle støtteformålene i statsstøtteregelverket	26
Vedlegg 2: Avtale	29
Vedlegg 2: Mal for utviklingsprosjekter	31
Vedlegg 3: Mal for avslutningsrapport	32

Tabell-liste

Table 1: Programmets årlige beløpsrammer	9
Table 2: Krav til kontantbidrag	17
Table 3: Klyngeutvikling GBER art 27.	26
Table 4: Støtte til opplæring, GBER art.31	27
Table 5: Støtte til forstudier til FOU-prosjekter, GBER art.25	27
Table 6: Støtte til investeringer i aktiva i klyngeorganisasjonen, GBER art. 27	28

1. Om programveilederen

Programmet *Norwegian Innovation Clusters* ble iverksatt 1. januar 2014. Programmet er en videreutvikling av Arena-programmet som ble startet i 2002 og NCE-programmet (Norwegian Centres of Expertise) som startet i 2006. I 2014 ble det introdusert et tredje nivå, Global Centres of Expertise (GCE), i 2014. I 2019 ble det iverksatt flere endringer i programmets organisering og tilbud, samt foretatt en gjennomgang av administrative prinsipper og prosedyrer. Delprogrammet Arena Pro ble iverksatt og det ble utarbeidet et forslag til et nytt delprogram for Modne klynger. NCE ble omgjort fra et programnivå til å være et merkenavn klyngene må sertifisere seg for.

Veilederen omhandler administrative prinsipper og prosedyrer for klynger som mottar støtte fra programmet. Dette er bestemmelser som programmets eiere har innført for å ha klare og effektive retningslinjer for klyngenes deltakelse i programmet.

Veilederen retter seg mot ledelsen av klyngene, regionkontorenes klyngerådgivere, programledelsen for klyngeprogrammet og andre interessenter. Den erstatter tidligere håndbøker og prosedyrebeskrivelser for programmene.

Veilederen tar utgangspunkt i den til enhver tid gjeldende [programbeskrivelsen](#) for Norwegian Innovation Clusters. (Her gis det en nærmere omtale av programmets rasjonale, mål og strategier, målgrupper, tilbud, m.m.)

En del av prinsippene og prosedyrene som er omtalt, er nærmere konkretisert i supplerende kommunikasjon og dokumentasjon. Dette gjelder blant annet:

- Årlige utlysninger av programmets tilbud, der det henvises til programmets internettsider ([Link](#))
- Håndbok i organisering og ledelse av klyngeutviklingsprosjekter ([Link](#))
- Programmets profilprogram ([Link](#))

2. Introduksjon til Norwegian Innovation Clusters

Norwegian Innovation Clusters (Klyngeprogrammet), er et nasjonalt program for utvikling av klynger med potensialer og ambisjoner om omstilling, nyskaping og bærekraftig vekst. Norwegian Innovation Clusters eies i fellesskap av Innovasjon Norge, SIVA og Norges forskningsråd, med Innovasjon Norge som ansvarlig operatør for programmet. Programmet finansieres av Nærings- og fiskeridepartementet og Kommunal- og distriktsdepartementet.

2.1. Klyngeprogrammets formål og rolle

Norwegian Innovation Clusters skal bidra til verdiskaping i næringslivet i Norge gjennom å utløse, forsterke og gjennomføre samarbeidsbaserte utviklingsprosjekter, som ikke hadde funnet sted i samme omfang eller i samme hastighet uten offentlig støtte. Samarbeidsbasert utvikling gir synergier gjennom stordriftsfordeler og komplementaritet.

Klyngeprogrammet støtter samarbeidsbasert utvikling fordi det bidrar til programmets formål:

- å øke innovasjonsevnen og verdiskapingen til de bedriftene som deltar i klyngesamarbeidet
- å forsterke klyngenes rolle som tilrettelegger for fornyelse og bærekraftig vekst i norsk næringsliv
- å øke klyngenes bidrag til å utvikle attraktive innovasjonsøkosystemer¹ regionalt og nasjonalt.

Det vises til gjeldende programbeskrivelse (datert 12.04.2019) for nærmere beskrivelse av programmet.

2.2. Programmets organisering

Programmet driftes av Innovasjon Norge som har en nasjonal programledelse som håndterer programmets overordnede gjennomføring og utvikling. I tillegg er det regionale klyngerådgivere som er klyngenes sparringpartner. I gjennomføringsfasen har den regionale klyngerådgiveren ansvaret for bevilgninger og utbetalinger til klyngene, samt løpende oppfølging av klyngenes utvikling.

Norges forskningsråd har et særskilt ansvar for å utvikle programmets og klyngenes engasjement for forsterket FoU-innsats. Forskningsrådets regionale representanter deltar i den løpende dialogen med klyngene.

SIVA har et særskilt ansvar for utvikling av programmets og klyngenes engasjement for forsterket nyskaping sinnsats, særlig gjennom inkubasjonstjenester.

3. Programmets tilbud og krav til klynger

3.1. Programmets tilbud

Klyngeprogrammet har følgende tilbud til klyngene som er tatt inn i programmet:

- Finansiering
- Kompetanse og verktøy
- Rådgivning
- Klyngenettverk
- Merkevarer/profilering
- Klyngeportalen, et digitalt arbeidsverktøy

Klyngeprogrammet kanalisere sine tjenester til klynger innenfor fem delprogrammer; som støtter klynger i ulike utviklingsfaser:

- Arena: Klynger i en tidlig utviklingsfase og som har hovedfokus på utvikling av et godt samarbeidsfundament.
- Arena Pro: Klynger som har et velutviklet samarbeidsfundament og som initierer og gjennomfører samarbeidsbaserte utviklingsprosjekter.
- Norwegian Centres of Expertise (NCE): Klynger med et velutviklet samarbeidsfundament, en stor portefølje av utviklingsprosjekter, og en nasjonal posisjon innenfor sin sektor.

¹ Innovasjonsøkosystem beskriver et aktørsett bestående av etablerte bedrifter, gründere, kapital, akademia og offentlige aktører, samt det etablerte samspillet og koblingene mellom de ulike aktørene

- Global Centres of Expertise (GCE): Som NCE, men med en global posisjon.
- Modne klynger: Klynger som er kvalifisert etter spesifiserte krav og kriterier, og som gir grunnlag for å søke om støtte til store fellesgodeprosjekter.

Vi viser til kap. 4 om bestemmelser om finansiering for hvert av delprogrammene, og til kap. 5.4 om kvalitets- og sertifiseringskrav for de enkelte delprogrammene.

3.2. Finansiering

Klyngeprogrammet tilbyr finansiell støtte til gjennomføring av drifts- og utviklingsaktiviteter i klyngen. Det er alltid næringslivets behov for samhandling og fellestiltak som bestemmer hvilke aktiviteter som prioriteres i den enkelte klynge. Finansiering fra klyngeprogrammets skal i utgangspunktet matches med en tilsvarende andel fra klyngens medlemmer. Nærmere om finansiering i veilederens kap. 4.

3.3. Kompetanse, verktøy, rådgivning og nettverk

Klyngeprogrammets tilbyr en lærings- og delingsplattform er rettet mot klyngeledelsen og klyngens styre. Plattformen består av følgende hovedelementer:

- Klyngeportalen
- Klyngelederskolen
- Strategisk workshopserie for klyngeledelsen og styret
- Rådgivning fra regionale klyngerådgivere
- To årlige nettverkssamlinger
- Andre fellesarrangementer

Klyngeportalen er et digitalt verktøy som skal bistå klyngene med å strukturere klyngens arbeid, strategisk videreutvikling av klyngen, samt innsending og utfylling av søknader og rapporter.

Klyngene tilbys administrativ og strategisk rådgivning fra programmets regionale klyngerådgivere. Disse vil koordinere og trekke inn andre ressurser fra f.eks. Siva og Forskningsrådet i arbeidet.

Målgruppen for workshopene er klyngens eller nettverkets ledelse og de viktigste aktørene representert ved styret. Workshopene leveres individuelt. Klyngeprogrammet vil samarbeide med andre virkemiddelaktører, private selskaper, klynger og akademia i utvikling og gjennomføring av slike workshops.

Det forventes at klyngene deltar aktivt i de aktivitetene som tilbys og bidrar aktivt i nettverksmøter og samarbeid med andre klynger.

3.4. Felles kunnskapsutvikling

Programmet legger opp til en jevnlig og god dialog med den enkelte klynge for å få ta del i dens erfaringer. Begge parter har ansvar for dialogen og for å holde hverandre orientert og oppdatert.

Programmet arbeider kontinuerlig med å akkumulere og spre kunnskap, bidra til læring mellom klynger og utvikle metoder og verktøy. Klynger som er en del av programmet forventes å bidra aktivt i denne kunnskapsutviklingen gjennom å delta på de møteplassene og i de fora/aktiviteter som programmet har etablert for kunnskapsutvikling.

3.5. Merkevare og profilering

Det er en styrke for klyngeprogrammet og klyngene at Norwegian Innovation Clusters og nivåene profileres felles og framstår med kvalitet.

Programmet har utviklet og forvalter en profil. Dette inneholder logoer og visuelle elementer for programmet som helhet og for programnivåene. Den enkelte klynge står fritt til å utarbeide egen logo og profil basert på sin strategi og sin målgruppe. Klyngen kan imidlertid også bruke delprogrammets logo og profil, basert på gjeldende bestemmelser.

Uavhengig om medlemsklyngen bruker egen eller klynge-programmets profil, skal *tilknytningen til* Norwegian Innovation Clusters og/eller programnivå synliggjøres på en tydelig, profesjonell og konsekvent måte.

3.6. Kommunikasjon – med fokus på resultater og effekter

Klyngene skal bidra med stoff til programmets nettsted samt informasjon til programmets øvrige informasjonsmateriell. Klyngene forventes å arbeide aktivt med intern og ekstern kommunikasjon gjennom relevante kanaler (massemedia, sosiale medier, konferanser, møter mm.). Det forventes også at klyngene har eget nettsted eller egen nettside koblet til miljøene de tilhører.

På klyngens nettsted og i annet profileringsmateriell skal det framgå at dette er en klynge støttet av Norwegian Innovation Clusters, og at programmet er en felles satsing mellom Innovasjon Norge, Forskningsrådet og SIVA.

Kommunikasjonen fra klyngene bør gjennomgående vektlegge hvilke resultater og effekter som oppnås gjennom det organiserte klyngesamarbeidet.

3.7. Utlysninger

Programmet gjennomføres som et nasjonalt program. Dette innebærer at alle nye klynger, på alle programnivåene, skal vurderes og kvalifiseres etter nasjonale kriterier og prosedyrer. Programmet velger ut klyngene som skal få støtte fra programmet basert på:

- Åpne utlysninger med konkurranse
- Definerte krav til søker og søknad
- Definerte utvelgelseskriterier
- Uavhengige og eksterne evalueringer.

Det vises til utlysningsdokumenter for nærmere informasjon om krav og kriterier. ([link](#))

3.8. Formelle avtaler

Klynger som tas inn i og blir finansiert av programmet, skal ha en juridisk enhet som søker og kontraktspartner mot Innovasjon Norge. Det skal inngås en formell avtale som regulerer forholdet mellom program og klynge. Dette omfatter:

A. Standardavtale for gjennomføring av aktivitetene i klyngen

Avtalen omfatter de viktigste prinsippene i relasjonen mellom programmet og klyngen. Avtalen supplerer tilbudsbrevet og vilkårene i dette. Avtalen omfatter i hovedsak forhold som er nedfelt i denne programveilederen.

Standardavtalen skal signeres av Innovasjon Norge, klyngens styringsgruppeleder og klyngens daglige leder.
Se vedlegg 2.

B. Innovasjon Norges tilbudsbrev med tilhørende standardvilkår og særvilkår

Tilbudsbrevet er et tilbud om finansiering. Normalt tilbys finansiering for ett år av gangen. Klyngen mottar derfor normalt årlige tilsagnsbrev i løpet av sin flerårige kontraktsperiode.

Standardvilkår gjelder for alle som får tilbud om finansiering fra Innovasjon Norge.

Særvilkår er utformet spesifikt for den enkelte støttemottaker. Særvilkårene kan inneholde presiseringer av bevilgningens tidsramme, intensjon om finansiering av hele støtteperioden, betingelser for videre finansiering, bestemmelser om satser for verdien av egen timeinnsats, utbetalingsvilkår, eller andre forhold.

3.9. Organisering: Sentrale roller og aktører

Klyngeprogrammet forutsetter en strukturert organisering av de enkelte klyngene for å sikre involvering, disponering av tilgjengelige ressurser og gjennomføring av målrettede aktiviteter.

Viktige roller i en klynge:

- Klyngens partnerskap: Bedrifter og andre klyngeaktører som deltar i, og har eierskap til, klyngen
- Styret/styringsgruppe: Representerer klyngens partnerskap og er ansvarlig for strategisk innretning, prioriteringer og forvaltning av ressurser. Engasjerer klyngeleder og velger avtalepartner. En representant fra programeierne skal være en observatør i styret/styringsgruppen. En veileder for denne rollen er utarbeidet.
- Klyngeleder: Har det daglige og operative ledelsesansvaret for klyngen (klyngens "daglige leder")
- Avtalepartner: Juridisk enhet som er formell avtalepartner for Innovasjon Norge, og ansvarlig for forvaltning av programmets tilskudd og øvrige ressurser som stilles til disposisjon for klyngen.

For nærmere anbefalinger om rollene vises til [Veileder i organisering og ledelse](#). Innovasjon Norge stiller ikke spesifikke krav til hvilken organisasjonsform klyngen skal ha. Men det er gjort noen vurderinger i nevnte veileder og ikke minst knyttet til området merverdi og skatt (se nedenfor).

3.10. Merverdiavgift og skatt

Klynger må forholde seg til merverdiavgift i henhold til merverdiavgiftsloven og skatteloven. Merverdiavgiften avhenger av hvilken status klyngens kontraktspartner har. Avtalepartner for klyngen har ansvaret for å avklare dette med sin regnskapsfører/revisor. Klynge- og nettverksorganisasjoner er i utgangspunktet ikke opprettet for å drive næringsvirksomhet og generere overskudd. Man kunne da anta at disse ikke var mva.- eller skattepliktige. Imidlertid har ikke dette vært tilfelle, og Norwegian Innovation Cluster har bedt Skattedirektoratet (SKD) om en nærmere uttalelse som klynger og nettverk kan forholde seg til om disse spørsmålene.

Mer om mva./Skatt for klynger og nettverk og Skattedirektoratets uttalelse finnes her: [Klynger og nettverk – Forhold til Merverdiavgift \(MVA\) og Skatt \(innovasjon norge.no\)](#)

4. Finansiering av klyngen

4.1. Hovedprinsipper

4.1.1. Aktiviteter som finansieres

Klyngeprogrammet delfinansierer aktiviteter i klyngene med to hovedformål:

- Drift og utvikling av klyngesamarbeidet: Omfatter Arena, Arena Pro og NCE
- Utviklingsprosjekter: Omfatter nærmere definerte prosjekter i Arena Pro, NCE, GCE og Modne klynger.

4.1.2. Det formelle grunnlaget for finansieringen

Programmets finansiering kanaliseres til aktiviteter som er berettiget til støtte med grunnlag i:

- Programmets policy, det vil si bestemmelser om hvilke typer aktiviteter som best kan bidra til å realisere klyngesamarbeidets hovedformål. Disse er beskrevet i programbeskrivelsen og i denne programveileder.
- Statsstøtteregulverkets bestemmelser.
- Utfyllende bestemmelser fra Innovasjon Norge.

4.1.3. Behandling og beslutning av søknader

- Programmets finansiering er basert på søknader fra klyngeorganisasjonen, sendt inn gjennom Innovasjon Norges søknadsportal. Her ligger det en egen mal for søknader om klyngestøtte.
- Støtte til drift av klyngen gjelder for ett år av gangen, omfatter normalt kalenderåret 01.01xxxx-31.12xxxx og besluttet i 4. kvartal året i forveien.
- For støtte til utviklingsprosjekter er det litt ulike ordninger for de enkelte delprogrammene, se omtale under.
- Klyngeprogrammet har egne bestemmelser for utbetalinger av tilskuddene.

4.1.4. Programmets årlige beløpsrammer

Programnivå	Driftsstøtte pr år	Ramme for utviklingsprosjekter
Arena	2 mill. kr	
Arena Pro	3 mill. kr	3 mill kr
NCE	5 mill. kr pr år	
GCE		10 mill. kr
Modne klynger		Fellesgodeprosjekter, ingen årlig ramme

Table 1: Programmets årlige beløpsrammer

4.2. Hva som kan støttes innenfor delprogrammene

4.2.1. Arena

Programmets støtte går i sin helhet til drift og utvikling av klyngen, som vi heretter vil benevne som klyngedrift. Støtten kan gå til følgende hovedaktiviteter:

- Prosjektledelse
- Forvaltning av klyngens fasiliteter
- Strategi- og analyseprosesser
- Profilering av klyngen
- Organisering av opplæring, workshops og konferanser

Støtten gis etter regelverket i EØS-avtalen om driftsstøtte til klynger, ref. GBER art.27. I tabell 3 i vedlegg 1 gis det en nærmere forklaring på hva dette regelverket sier om:

- hvilke aktiviteter som kan støttes
- hvilke typer kostnader som kan støttes
- terskelverdier, støttemottakere, m.m.

Klyngeprogrammet kan støtte inntil 50 % av de godkjente kostnadene til klyngeutvikling. Resten må dekkes av klyngen. Denne egenfinansieringen kan bestå av:

- kontantbidrag fra klyngens medlemmer
- inntekter fra prosjekter eller arrangement
- verdien av klyngebedriftenes arbeid for å utvikle klyngen

I kap. 4.4 under gis det en nærmere omtale av hvordan verdien av klyngebedriftenes arbeid verdsettes og dokumenteres.

4.2.2. Arena Pro

Klyngeprogrammets støtte skal kanaliseres til to hovedformål:

- Klyngedrift
- Utviklingsprosjekter med formål å stimulere:
 - Kompetanseutvikling
 - Innovasjonssamarbeid
 - Internasjonalisering

Støtten til klyngedrift i Arena Pro gis etter de samme bestemmelsene som for Arena, se omtalen over.

Støtten til utviklingsprosjekter gis som støtte til et antall enkeltprosjekter. Hvert av utviklingsprosjektene må beskrives konkret, med hensyn til formål, forankring i mål og fokusområder, deltagere, aktiviteter, kostnader og finansiering. Prosjektene vurderes hver for seg etter de kravene som gjelder for de tre støtteformålene. Dersom Arena Pro-søknaden legger opp til et lavere støttebeløp til klyngedrift enn 3 mill. kr (som er maksbeløpet), kan en søke om tilsvarende mer til utviklingsprosjektene. Samlet støttebeløp kan imidlertid ikke overstige 6 mill. kr.

Alle utviklingsprosjektene må oppfylle følgende krav:

- Være forankret i klyngens mål og fokusområder.
- Gjennomføres som et åpent tilbud til klyngens deltagere,
- Organiseres av klyngeorganisasjonen og gjennomføres med innsats fra klyngens partnere, med bistand fra eksterne kunnskapsmiljøer der det er behov for det.

Det er nærmere bestemmelser om hvilke typer prosjekter og aktiviteter som kan støttes for hvert av de tre hovedformålene i kapitlene under.

4.2.3. Norwegian Centres of Expertise (NCE)

Klyngeprogrammets støtte skal kanaliseres til de samme hovedformålene som for Arena Pro, se omtalen over. Forskjellen er at det for NCE ikke er satt opp en bestemt fordeling mellom støtte til klyngedrift og støtte til utviklingsprosjekter. I praksis vil imidlertid denne fordelingen være omtrent som for Arena Pro.

Det stilles de samme kravene til utviklingsprosjektene i NCE som for Arena Pro.

Foreliggende avtaler for NCE-støttede klynger gir muligheter til å støtte selve driften av klyngen i inntil 10 år, ref. bestemmelsene i tabell 3 i vedlegg 1. I denne tiårsperioden må en også regne med den tida klyngen eventuelt har fått støtte til drift av et forutgående Arena-prosjekt, regnet fra dato for første tildeling av driftsstøtte. Det må være klart presisert fra hvilket tidspunkt driftsstøtten startet, og hva som er akkumulert støtte over tid.

4.2.4. Global Centres of Expertise (GCE)

Klyngeprogrammets støtte kanaliseres bare til utviklingsprosjekter. De formålene og kravene som er omtalt under Arena Pro, gjelder også for GCE.

Det forutsettes at de GCE-støttede klyngene finansierer ordinær drift av klyngen med egne midler. Med drift menes de aktivitetene som er omtalt for Arena, se over, og i den utfyllende oversikten over støtte etter GBER art. 27. Budsjettet for GCE-prosjektene skal også angi kostnader og finansieringsopplegg for dette formålet, slik at Innovasjon Norges støtte til de støtteberettigede formålene ses i sammenheng med helheten. Dette spesifiseres i finansieringssakens særvilkår.

4.2.5. Modne klynger

Delprogrammet skal kapitalisere på «modne klyngers» posisjon, kompetanse, kapasitet og nettverk til å realisere industrielle løft i norsk næringsliv. Modne klynger kan få støtte til gjennomføring av fellesgodeprosjekter som er nærmere definerte utviklingsprosjekter. Støtten tildeles samarbeidsbaserte utviklingsprosjekt som bidrar til det industrielle løftet med en varighet på inntil tre år med en maksimal finansieringsramme på 8 millioner i treårsperioden. Forutsetning for tildeling i kontraktperioden er at man legger frem utviklingsprosjekter som tilfredsstillende krav for bevilgninger fra Innovasjon Norge og gruppeunntaket for EUs statsstøtteregelverk.

4.3. Nærmere omtale av støtteformålene

Her presenterer vi de fire hovedformålene som kan støttes fra klyngeprogrammet og hvilke bestemmelser i statsstøtteregelverket som kan anvendes under hvert av formålene.

Noen presiseringer:

- De omtalte artiklene i statsstøtteregelverket er de mest aktuelle bestemmelsene, men andre bestemmelser kan være aktuelle. Dette gjelder særlig bestemmelsene om støtte til bestemte formål/aktiviteter i regi av SMB. Innovasjon Norges EØS-veileder gir en full oversikt over statsstøtteregelverket.
- Det kan være utviklingsprosjekter som har et formål og en innretning som gjør at de faller utenfor bestemmelsene i statsstøtteregelverket. Dersom støtten til tiltaket ikke begunstiger bestemte foretak eller bransjer, eller ikke virker konkurransevridende, kan en gjøre en nærmere vurdering av om prosjektet kan støttes utenfor regelverket. Under vises det til to eksempler på slike prosjekter; *støtte til utvikling av utdanningstilbud i regi av høyere utdanningsinstitusjoner*, og *støtte til EU-rådgiver i klyngen*. Innovasjon Norge er generelt svært tilbakeholdne med å konkludere med at støtten faller utenfor statsstøtteregelverket.
- Utviklingsprosjekter kan også støttes etter de såkalte bagatellreglene. Disse sier at et foretak (i dette tilfellet klyngeorganisasjonen) kan motta inntil EUR 200 000 som bagatellstøtte over et tidsrom på tre regnskapsår. Bagatellstøtte kan gis til alle formål bortsett fra eksport, til alle typer kostnader, og uten begrensninger på støtteandelen.

4.3.1. Klyngedrift

Det vises til omtalen under Arena og tabellen i vedlegg 1.

4.3.2. Kompetanseutvikling

Utviklingsprosjektene skal bidra til å øke kompetansen for klyngens deltagere på områder som er strategisk viktige for klyngens og bedriftenes utvikling.

Kompetanseutviklingstiltak kan organiseres og gjennomføres på flere måter, f.eks.:

- Gjennomføring av kurs og etter- og videreutdanning innenfor spesifikke tema.
- Studiebesøk, inklusive forberedelser og etterarbeid.
- Fagseminarer og -konferanser med læring som et viktig formål.
- Utvikling av nye eller oppgraderte studietilbud i regi av utdanningsinstitusjoner.

Hvert utviklingsprosjekt må ha et klart definert og avgrenset formål. Det må angis hvorfor prosjektet er viktig for klyngens bedrifter, hvordan prosjektet skal organiseres og gjennomføres, hvem som skal delta, samt resultatforventninger.

Hvert utviklingsprosjekt må godkjennes etter bestemmelsene i statsstøttereguleringen. Hovedreglene for kompetanseutviklingsprosjekter er:

- Prosjekter som har økt kompetanse hos klyngens medlemmer som hovedformål, kan støttes etter regelverket for opplæringsstøtte, ref. GBER art. 31, med de prinsippene som gjelder for dette regelverket. Se vedlegg 1, tabell 4 for nærmere omtale.
- Prosjekter som har som formål å bidra til å utvikle nye, åpne studietilbud i regi av utdanningsinstitusjoner, vil i prinsippet ikke være konkurransevridende og kan støttes utenom statsstøttereguleringens bestemmelser. Det presiseres at det her bare vil være selve utviklingsarbeidet som kan støttes etter disse bestemmelsene. Kostnader knyttet til gjennomføring av utdanning, må vurderes etter regelverket for opplæringsstøtte.

4.3.3. Innovasjonssamarbeid

Utviklingsprosjektene skal bidra til å forsterke klyngedeltagernes innovasjonssamarbeid. Formålet må være å utvikle ny kunnskap på områder av stor og felles interesse for klyngens medlemmer, og med sikte på utvikling av nye eller forbedrede produkter, tjenester og produksjonsprosesser.

Det kan skje gjennom tiltak som stimulerer til økt innovasjonssamarbeid mellom klyngens deltagere og mellom klyngen og eksterne aktører, eller gjennom å etablere bedre kunnskapsfundament og infrastruktur for innovasjonsaktiviteter.

Slike innovasjonsprosjekter i regi av klyngeorganisasjonen vil normalt være i en tidlig utviklingsfase. De skal gi klyngens bedrifter bedre grunnlag for egen innovasjonsaktivitet. Klyngens engasjement går fram til et utviklingsstadium i kunnskapen om et tema eller område der det er naturlig at eierskapet til videre innovasjonsaktivitet overtas av bedriftene. Eventuell videre støtte til innovasjonsprosesser må da kanaliseres til bedriftene, og ikke gjennom klyngen.

Det er ikke noe i veien for at en klyngeorganisasjon kan ta eierskap til resultater som kan ha en kommersiell anvendelse, men dette vil stort sett være avgrenset til løsninger som inngår i klyngens felles fasiliteter og som best kan forvaltes av en nøytral klyngeorganisasjon. Ofte vil slike løsninger, f.eks. i form av felles lab-, eller inkubatortjenester, skilles ut i en egen forretningsenhet.

Hvert utviklingsprosjekt må godkjennes etter bestemmelsene i statsstøttereguleringen. Hovedreglene for prosjekter innenfor innovasjonssamarbeid er:

- Prosjekter som har som formål å belyse potensialet for en videre FoU-satsing, kan støttes etter regelverket for FoU-støtte/Forstudier, ref. GBER art. 25. Prosjektene må belyse potensialet gjennom analyser av styrker og svakheter, muligheter og trusler, ressursbehov, m.m. Formålet må være klart definert, også med hensyn til videre anvendelse av resultatene. Resultatene av en forstudie vil kunne utnyttes både av klyngens bedrifter og av klyngeorganisasjonen. Prosjektplanen må angi hvem som skal utnytte resultatene og på hvilke måter resultatene forventes å bli brukt. En gjennomført forstudie skal summeres opp i en rapport som presenterer resultatene, hvordan disse kan utnyttes videre og hvem som kan/bør utnytte resultatene. Se vedlegg 1, tabell 5.
- Prosjekter med formål å investere i fysisk eller immateriell infrastruktur som eies og driftes av klyngeorganisasjonen, kan gis investeringsstøtte, ref GBER art. 27, Investeringer. Se vedlegg 1, tabell 6.

- Andre typer prosjekter som har som formål å fremme innovasjonssamarbeid, kan støttes etter regelverket for klyngeutvikling, dersom de møter prinsippene som gjelder for dette støtteformålet, og dersom klyngen er berettiget til støtte etter dette regelverket. Se [vedlegg 1, tabell 3](#).

4.3.4. Internasjonalisering

Utviklingsprosjektene skal ha som overordnet formål å forsterke klyngens og klyngebedriftenes internasjonale orientering. Dette skal skje gjennom aktiviteter som mobiliserer og forbereder klyngens partnere til deltakelse i internasjonaliseringstiltak, og som planlegger og gjennomfører slike tiltak.

Internasjonaliseringstiltakene kan ha følgende mer spesifikke formål:

- Økt eksport på nye eller etablerte internasjonale markeder.
- Kunnskaps- og innovasjonssamarbeid med internasjonale partnere.
- Økt kunnskap om internasjonale markeder.

Hvert utviklingsprosjekt må godkjennes etter bestemmelsene i statsstøtteregelverket. Hovedreglene for prosjekter innenfor internasjonaliseringstiltak er:

- Prosjekter som har økt kompetanse hos klyngens medlemmer som hovedformål, kan støttes etter regelverket for [opplæringsstøtte](#), med de prinsippene som gjelder for dette regelverket. Se [vedlegg 1, tabell 4](#). Dette kan f.eks. være prosjekter som skal oppgradere klyngemedlemmenes kompetanse om internasjonale markeder, regulatoriske bestemmelser, kulturelle forhold, etc.
- Prosjekter som skal stimulere SMBers deltakelse på internasjonale messer, kan støttes bestemmelsene i regelverket for støtte til [SMB til deltakelse på messer](#), ref. GBER art. 19. Støtte kan gis til påløpte kostnader til leie, oppsetting og drift av stand og messemateriale, samt reise- og oppholdskostnader for egne ansatte.
- Andre typer prosjekter som har som formål å fremme internasjonalisering, kan støttes etter regelverket for klyngeutvikling, dersom de møter prinsippene som gjelder for dette støtteformålet. Se [vedlegg 1, tabell 3](#).

Støtte til nærmere spesifiserte prosjekter:

- Gjennom en egen støtteordning kan klynger få støtte til prosjekter for [strategisk posisjonering](#) internasjonalt innenfor klyngens sektor-/temaområde. Slike prosjekter har blitt/kann støttes etter regelverket for klyngeutvikling og/eller opplæring.
- Internasjonaliseringstilbud organisert av Innovasjon Norge, som Global Growth, TEA, TINC, o.l., kan være basert på initiativ fra eller en betydelig deltakelse fra en klynge. Etter nærmere avtale kan en klyngeorganisasjon få støtte til nærmere definerte kostnader til engasjement i slike programmer. Dette honoreres i tilfelle gjennom et tjenestekjøp.
- Klyngeprogrammet har fra 2016 gitt tilbud om støtte til egen EU-rådgiver i klyngen, basert på nærmere krav og kriterier. Støtte til dette formålet gis [utenfor statsstøtteregelverket](#), begrunnet med at det foreligger et åpent tilbud i Innovasjon Norge om slik rådgivning til alle bedrifter, og at tiltaket derfor ikke er konkurransevridende.

4.4. Prinsipper for egenfinansiering

Programmets støtte gis som delfinansiering av klyngens støtteberettigede aktiviteter. Resten må finansieres av bedriftsdeltagerne i klyngen, dette omtaler vi som egenfinansiering.

4.4.1. Kostnadstyper

Utgangspunktet for beregningen av programmets støtte er det godkjente kostnadsgrunnlaget for de aktivitetene/prosjektene som støttes. Hva som er godkjente kostnader er nærmere spesifisert for de enkelte støtteformålene, og vises i tabellene i vedlegg 1.

Kostnadene kan grupperes slik:

- a. Klyngeorganisasjonens egne timekostnader og tilhørende overhead-kostnader i forbindelse med klyngeledelse og fasilitering av klyngens aktiviteter.
- b. Klyngeorganisasjonens innkjøpte tjenester fra *eksterne tilbydere* av relevante tjenester (konsulenter, forskere, lokaler, m.m.)
- c. Deltagerbedriftenes innsats i form av timer utført av kompetent personell i bedriftene. Dette skal være innsats som kan bidra kompetent og effektivt til å gjennomføre avtalte aktiviteter, og som supplerer innsats gjennomført av ressurser under a. og b.
- d. Deltagerbedriftenes direkte utgifter i forbindelse med arbeidet innenfor de enkelte delprosjektene, fakturert til klyngeorganisasjonen.

4.4.2. Prinsipper for egenfinansiering gjennom klyngebedriftenes innsats

Prinsipper for verdsetting av klyngebedriftenes innsats

1. For å kunne kostnadsføre deltakernes egen timebruk, skal denne innsatsen være relevant for klyngen/prosjektet og utnyttes slik at timene bidrar konkret til å gjennomføre aktivitetene.

I omtalen av de enkelte støtteformålene gis det nærmere bestemmelser om hvilke aktiviteter timeinnsatsen kan brukes til.

Klyngens budsjett skal baseres på en gjennomføringsplan der det går fram hvilke delprosjekter som skal gjennomføres med timeinnsats fra deltakerne (i tillegg til annen innsats), samt verdi av denne timeinnsatsen.

Bare aktører fra privat virksomhet, det vil si bedrifter, kunnskapsinstitusjoner etc. som er avhengig av egen inntjening, kan kostnadsføre timer i aktivitetene/prosjektet. Offentlige ansatte, politiske representanter, studenter eller andre som er lønnet gjennom stat, kommune eller fylke kan ikke føre timer som egeninnsats i klyngen.

2. Bedriftene bidrar med innsats for drift av klyngen/prosjektet på flere forskjellige fagområder med personer på forskjellige stillingsnivå. Bedriftenes timeinnsats i klyngesamarbeid vil variere, og timesatsen skal gjenspeile reelle lønnskostnader (inkl. overhead) for den enkelte deltager.

Timeinnsatsen må kunne dokumenteres med oversikt over hvem som har bidratt fra hver enkelt bedrift, hva de har bidratt med for hvilken aktivitet, hvor mange timer spesifisert på dato, timesats og stillingskategori (se nedenfor)

Dokumentasjonen må attesteres av prosjektansvarlig hos støttemottager som bekreftelse på at bidraget er levert.

Det forutsetter at den enkelte bidragsyters reelle lønnsnivå (inkl. overhead), minimum er på nivå med den stillingskategori som legges til grunn.

Prising av bedriftenes timeinnsats

For å komme fram til en timesats som sannsynliggjør de reelle kostnadene, og som ikke skaper en urimelig arbeidsbyrde, foreslås en prissetting basert på:

1. Sats skal være tilpasset den enkeltes klyngens sektorer/bedriftsmedlemmer
2. Det lages stillingskategorier (2-5) som representerer bidragsyternes stillingsnivå og bransje.
3. Satsene som fastsettes skal reflektere verdien av den enkeltes bidrag til drift av klyngen/prosjektet og må begrunnes, blant annet med referanse til åpen årslønns-statistikk som kan etterprøves (f.eks. forrige års SSB lønnsstatistikk, e.l.) Satsene kan justeres årlig ved behov
4. For timesats inntil kr 700 kan IN/SkatteFUNN beregningsmodell benyttes for egeninnsats [Godkjente timesatser \(innovasjon norge.no\)](#)
5. Timesats for egeninnsats over kr 700 beregnes til 0,72 promille av brutto årslønn med tillegg av kr 280
6. Timesatsene for de enkelte stillingskategorier skal godkjennes av IN før de budsjetteres/kostnadsføres.

Dersom det ved etterkontroll viser seg at aktørene har plassert bidragsyttere inn i kategorier som ikke korresponderer med reelt lønnsnivå, vil det innebære evt. avkortning ved utbetaling – eller tilbakebetaling som følge av ulovlig statsstøtte hvis dette oppdages på et senere tidspunkt. Det vil bli gjennomført en etterkontroll.

Satsene i beregningsmodell for egeninnsats for klynger er knyttet opp mot godkjente timesatser IN/SkatteFUNN, og vil bli gjenstand regulering samtidig.

4.4.3 Prinsipper for verdsetting av klyngefasilitators innsats

Klyngevirkemidler skal benyttes til bedriftenes felles klyngeprosjekt.

Det er styringsgruppen som fritt bestemmer om det skal leies inn eksterne ressurser og hvor disse anskaffes fra.

Her er det to modeller:

1. Klyngen er organisert i en egen juridisk enhet

a) Klyngen ansetter fasilitator(er) i egen organisasjon

Her skal klyngeadministrasjonenes reelle lønns- og overheadkostnader legges til grunn. Det kalkuleres en timepris basert på disse kostnadene, og denne legges til grunn i budsjettet for de respektive delaktivitetene. I forbindelse med framleggelse av budsjett og regnskap er det naturlig at styret, og eksterne finansieringspartnere, blir orientert om satsene. Dersom egne ansatte jobber 100% med klyngeprosjekter kan man alternativt fordele kostnadene per prosjekt uten at det er behov for å kalkulere en timepris.

b) Klyngen anskaffer fasilitatortjenester fra eksterne leverandører

Klyngen kjøper tjenester til fasilitering og administrative oppgaver fra ekstern leverandør. Da er det kontraktsfestet pris som gjelder.

Det er klyngens styringsgruppe som bestemmer om man velger a, b eller en kombinasjon av de to.

2. Klyngen anskaffer fasilitator- og administrative tjenester fra en vertsinstitusjon.

Her er klyngens administrative ressurser ansatt i vertsinstitusjonen. Vertsinstitusjonen er støttmottaker/kontraktspartner. Også her skal de reelle lønns- og overheadkostnadene legges til grunn. Vertsinstitusjonen kan legge inn overheadkostnader knyttet til f.eks. bruk av fasiliteter og tjenester som institusjonen forvalter. Prisingen av tjenestene må gå fram av en avtale mellom klyngen v/styringsgruppen og vertsinstitusjonen. Det er viktig at styringsgruppen for klyngen er informert om og kan akseptere disse vilkårene. Vertsinstitusjonen kan ikke prise disse tjenestene utover det som er nødvendig for å dekke de faktiske kostnadene. Det må gå klart fram hvilke tjenester som inngår.

4.4.4 Bestemmelser om timeinnsats vs. kontantbidrag

Hovedprinsippet er at egenfinansieringen skal bestå av både kontantbidrag og timeinnsats. Fordelingen mellom kontantbidrag og timeinnsats må samsvare med de budsjetterte aktivitetene under de enkelte støtteformålene og prosjektene.

For Arena, Arena Pro, NCE og GCE stiller programmet krav om en minimumsandel av egenfinansieringen gjennom kontantbidrag, beregnet som andel av den offentlige finansieringen, se tabellen under. Kravet om gradvis økt kontantbidrag begrunnes i at klyngene bør utvikle en forretningsmodell som gir grunnlag for drift etter at den offentlige støtten opphører.

Arena	Arena Pro/ NCE	GCE
År 1: 5%	år 1-2: 20%	
år 2: 10%	år 3-5: 25%	
år 3: 15%	år 6-10: 30 %	år 6-10: 25%

Table 2: Krav til kontantbidrag

Til klynger i GCE-programmet gis det ikke støtte til generell klyngeutvikling, og GCE-modellen forutsetter en forretningsmodell som gir grunnlag for drift. Kontantbidraget i disse klyngene kan benyttes til å finansiere klyngens driftskostnader, ref. punkt. 4.2.3.

4.5. Budsjettering og søknadsbehandling

4.5.1. Budsjettet

I forbindelse med søknader om opptak i klyngeprogrammet har klyngeorganisasjonen utarbeidet et rammebudsjett for hele avtaleperioden. Dette er *retningsgivende* for aktiviteter, kostnader og finansiering i perioden, men må konkretiseres og eventuelt justeres gjennom årlige budsjetter for hvert driftsår.

Klyngens budsjett for kommende driftsår utgjør grunnlaget for den årlige finansieringssøknaden til Innovasjon Norge. Budsjettet skal gjenspeile handlingsplanen/aktivitetsplanen for klyngen.

En klyngeorganisasjon kan ha aktiviteter/delprosjekter som er delfinansiert fra andre offentlige partnere enn Innovasjon Norge. Slike aktiviteter inkluderes i klyngeorganisasjonens totalbudsjett, men det er ryddigst å holde disse utenfor det budsjettet som utgjør finansieringssøknaden til klyngeprogrammet. Prosjektstøtte fra offentlige finansieringskilder tildeles og rapporteres ut fra nærmere definerte prinsipper. Klyngeorganisasjonen bør derfor ha separate budsjetter og regnskaper for de enkelte offentlig finansierte prosjektene i sitt økonomistyringssystem.

De årlige budsjettene må gi oversikt over kostnader og finansiering for hvert av støtteformålene som kan anvendes innenfor klyngeprogrammets delprogrammer, ref. omtalen over.

Delprogrammet for modne klynger kan ha avvikende finansieringsperiode.

Budsjettering av klyngedrift

Her skal kostnadene og finansieringen fordeles på de fem definerte formålene, se vedlegg 1, tabell 3.

Budsjettering av utviklingsprosjekter

Hvert utviklingsprosjekt må ha et konkret og godt spesifisert formål, og aktivitetene må defineres/avgrenses slik at de bygger opp under et prosjektets formål. Utviklingsprosjektene må beskrives slik at i finansieringssaken kan gjøre en konkret vurdering av:

- Incentiveeffekten, ref. GBER art. 6, som sier at prosjektet ikke kan være påbegynt før søknaden sendes inn.
- Hvilket støtteformål som kan anvendes
- Hvilken støttesats som kan anvendes

Beskrivelsen av et utviklingsprosjekt skal inneholde informasjon om:

- Formål og hovedaktiviteter
- Konkrete resultatmål
- Deltagere
- Tidsramme
- Kostnadsposter, fordelt på de prosjektformålene som gjelder for det aktuelle støtteformålet (f.eks. opplæring, FoU/forstudie, investering, etc.)
- Forslag til finansiering, i form av egne timer, egne kontantinskudd, offentlig støtte, m.m.

Utviklingsprosjekter som er planlagt gjennomført over flere år og der det er utarbeidet et budsjett for hele prosjektperioden, kan håndteres på to måter i klyngens årlige søknad:

- Prosjektet kan deles inn i naturlige faser, dvs. at aktiviteter, kostnader og milepæler for den første fasen legges inn i søknaden for det kommende driftsåret, og den neste fasen søkes finansiert i neste driftsår.
- Prosjektets totalbudsjett kan legges inn i søknaden for det kommende driftsåret, dersom den avtalte årlige rammen gir grunnlag for det. I dette tilfelle må Innovasjon Norges tilbudsbrief gi nærmere bestemmelser og vilkår om sluttrapportering og -utbetaling.

Malene for de ulike utviklingsprosjektene ligger i søknadsløsningen i Klyngeportalen.

Søknadsbehandling

Søknadsbehandlingen skjer i følgende trinn:

1. Innovasjon Norges regionale klyngerådgiver gjennomgår klyngens planer for det kommende året sammen med klyngens leder. Her gjøres det en første vurdering av hvilke aktiviteter som inngår i klyngeutvikling og drift, og definerte utviklingsprosjekter. I denne gjennomgangen gjøres det en foreløpig vurdering av hvilke deler av statsstøtteregulverket som kan anvendes og mulig støttesats.

NB: Det er bare de utviklingsprosjektene som er klart definert i henhold til bestemmelsene over, som skal legges inn i søknadsløsningen. Dersom summen av de godt definerte og klarerte utviklingsprosjektene ikke når den rammen som er stilt til disposisjon, kan søker fremme en ny søknad i løpet av driftsåret etter at de resterende utviklingsprosjektene er konkretisert.
2. Klyngeorganisasjonen oppretter søknader om gjennomføringsmidler til klyngedrift og de definerte utviklingsprosjektene i Klyngeportalen til Innovasjon Norge.
3. Kundeansvarlig utarbeider saksinnstilling. Her gjøres det en endelig vurdering av støttegrunnlaget og finansieringsplanen. Saksbehandler kan her be klyngeorganisasjonen om tilleggsinformasjon dersom det er nødvendig.
4. Innovasjon Norge beslutter finansieringssøknaden. På dette grunnlaget sendes det et tilbudsbrev til søker. Her ligger også standardvilkår og særvilkår for finansieringen.

Beslutningen om finansiering av klyngen innebærer at det er etablert et formelt grunnlag, i henhold til statsstøtteregulverket, for gjennomføring av aktivitetene og de enkelte utviklingsprosjektene. Det vil nå være støttemottaker som vil være ansvarlig for at aktiviteter og utviklingsprosjektene gjennomføres i henhold til dette grunnlaget.

Klyngeorganisasjonen forutsettes å ha et prosjektstyringssystem som holder klyngestøtten fra Innovasjon Norge klart atskilt fra prosjektstøtte fra andre offentlige støttespillere, herunder annen prosjektstøtte fra Innovasjon Norge. Prosjektstyringssystemet må også gi grunnlag for separat oppfølging av de enkelte aktivitetene og utviklingsprosjektene.

4.6. Aksept av tilbud og utbetalinger

4.6.1. Klyngens aksept av tilbudet om finansiering

Klyngens juridiske enhet som er ansvarlig for klyngen, må sende inn en signert aksept av tilbudet innen en viss frist. Det er viktig at klyngeorganisasjonen gjør seg kjent med både standardvilkårene og eventuelle særvilkår før en aksepterer tilbudet.

Innovasjon Norges Depotavdeling registrerer og godkjenner at alle formaliteter er oppfylt for kommende utbetalinger.

4.6.2. Delutbetalinger

- Det kan foretas a konto utbetaling av 25 % av tilsagnet ved oppstart.

- De neste 25 % kan også utbetales a konto, ved oppstart av 2. kvartal.
- Ytterligere 25 % kan utbetales etter at aktiviteten i 2. kvartal av driftsåret er gjennomført, med grunnlag i en halvårsrapport og gjennomgangen av denne, se under.

Delprogram for modne klynger vil følge ordinære utbetalingsrutiner for prosjektfinansiering i Innovasjon Norge

4.6.3. Dokumentasjon før utbetaling for 3. kvartal

Ca. et halvt år ut i driftsåret gjennomgår regional klyngerådgiver og klyngens leder gjennomføringen av aktivitetene/utviklingsprosjektene i klyngen så langt, med bakgrunn i en kort halvårsrapport. En utskrift eller et uttrekk av prosjektregnskapet etter ca. seks måneders drift må være en del av dokumentasjonen.

NB: Klyngens prosjektregnskap må struktureres slik at det viser budsjett og kostnadspådrag for det enkelte utviklingsprosjektet. Kostnadene må omfatte både direkte kostnader og dokumenterte timekostnader.

Formålet er å avklare om det kan være utviklingsprosjekter eller aktiviteter som må endres, som ikke vil bli iverksatt, eller andre endringer. Dersom det f.eks. er ønskelig å endre ressursfordelingen mellom utviklingsprosjekter, må det vurderes om dette endrer de vilkårene som gjelder for de respektive støtteregimene som er brukt.

Dersom klyngen ser at det kan være ønskelig med vesentlige omdisponeringer, og disse ikke gjøres innenfor de gitte vilkårene, må klyngeleder fremme en formell forespørsel om dette. Innovasjon Norge avklarer så om det er grunnlag for å foreta formelle endringer. Vesentlige endringer kan fremmes som en vedlikeholds sak (endringsvedtak), der en formelt endrer vilkårene for bevilgningen.

Klyngens revisor kan delta på dette møtet, dersom en står overfor prinsipielle spørsmål som kan betydning for senere godkjenning av regnskapet.

4.6.4. Sluttutbetaling

Sluttutbetaling for hvert enkelt driftsår, det vil si for 4. kvartal, kan gjøres når det foreligger bekreftet prosjektregnskap, dokumentasjon som viser hvordan påløpte kostnader er finansiert og skriftlig sluttrapport som beskriver planlagte og faktisk gjennomførte aktiviteter i driftsåret, måloppnåelse og vurdering av nytten.

Prosjektregnskapet skal vise påløpte kostnader, inklusive verdien av den godkjente timeinnsatsen. Regnskapet skal føres slik at det kan sammenstilles med det budsjettet som lå til grunn for tilskuddet. Innovasjon Norges tilbudsbrev gir nærmere bestemmelser om revisjon av regnskapet

I forbindelse med gjennomgangen av sluttrapport og revisorbekreftet regnskap for driftsåret, vurderes det på ordinær måte om grunnlaget for sluttutbetaling er til stede. Dersom det er utviklingsprosjekter eller aktiviteter som ikke er gjennomført, eller gjennomført med lavere kostnader, eventuelt er gjennomført i strid med forutsetningene, reduseres utbetalingene tilsvarende. Dersom et eller flere utviklingsprosjekter er forsinket, men planlegges avsluttet i løpet av 2-3 måneder, kan det søkes om utsettelse av sluttrapport og sluttutbetaling.

5. Oppfølging av klyngene, rapportering og evaluering

Det forventes at aktiviteter og resultater rapporteres og kommuniseres til deltagere, finansielle støttespillere og til omverdenen. Det bør derfor legges opp til en systematisk registrering, rapportering og kommunikasjon av aktiviteter og resultater underveis i støtteperioden.

Her omtales resultatoppfølgingssystemet i klyngeprogrammet. I tillegg kommer klyngens løpende kommunikasjon til alle interessenter omkring aktiviteter og resultater. Dette innebærer blant annet kravene i tilsagnsbrevet klyngene får fra Innovasjon Norge².

5.1. Årlig resultatrapportering

Innovasjon Norges oppdragsgivere ber om en årlig rapport om klyngeprogrammets aktiviteter, resultater og effekter. Hva som skal rapporteres framgår av et avtalt mål- og resultatstyringssystem (MRS). Basert på dette skal alle klyngene som programmet har en avtale med, levere en årlig aktivitets- og resultatrapport til programmets eiere, ved Innovasjon Norge. Rapporten skal følge en standard mal som er utarbeidet av Innovasjon Norge. Det skal legges til rette for at registrering i klyngeprogrammets klyngeportal håndterer rapporteringsbehovet slik at rapporten genereres automatisk.

Innovasjon Norge sender ut nærmere retningslinjer for den årlige rapporteringen medio november i rapporteringsåret. Fristen for rapporteringen vil normalt være 15. januar påfølgende år.

Klyngene skal pr. 01.12 hvert år oppdatere deltagerlisten over deltagerne i klyngen i Klyngeportalen, med angivelse av navn, organisasjonsnummer og kontaktperson og være fordelt på kjerne medlemmer, medlemmer og samarbeidspartnere.

Deltagerlisten brukes som grunnlag for regnskapsbaserte analyser av kjernebedriftenes utvikling av omsetning og lønnsomhet etter tre års deltakelse i klyngen.

5.2. Halvår- og sluttrapport for klyngens aktiviteter og utviklingsprosjekter

For at klyngen skal motta utbetalinger, og som et ledd i oppfølgingen av klyngene og utviklingsprosjektene, skal klyngene levere en halvår- og sluttrapport for klyngens aktiviteter i Klyngeportalen.

I halvårsrapporten gjennomgår regional klyngerådgiver og klyngens leder gjennomføringen av aktivitetene/utviklingsprosjektene i klyngen så langt, se avsnitt 4.6.3. Dokumentasjon før utbetaling for 3. kvartal.

Sluttrapporten skal inneholde et bekreftet prosjektregnskap, dokumentasjon som viser hvordan påløpte kostnader er finansiert og skriftlig sluttrapport som beskriver planlagte og faktisk gjennomførte aktiviteter i driftsåret, måloppnåelse og vurdering av nytten.

5.3. Nullpunktsanalyser

Det anbefales at alle klyngene, i løpet av det første året, gjennomfører en analyse av klyngens utgangspunkt ved oppstart. Analysene kan være et nyttig utgangspunkt for klyngeledelsens egne vurderinger av resultater av klyngesamarbeidet. Nullpunktsanalysene kan også utnyttes som grunnlag for sluttevalueringer av klyngesamarbeidet.

²<http://www.innovasjon norge.no/prosjektregnskap>

Klyngeprogrammet har utviklet en enkel metodikk for nullpunktsanalyser, og kan gi veiledning om innhold og gjennomføring.

5.4. Årlig vurdering av klyngens aktiviteter og resultater

Klyngeprogrammet legger opp til en årlig gjennomgang av den enkelte klynges aktiviteter, resultater, utfordringer og videre arbeid. Denne gjennomføres som et møte mellom Innovasjon Norge og eventuelt andre offentlige støttespillere, og representanter for klyngens ledelse. En slik årlig vurdering omfatter alle klyngene som har gjennomført minst ett driftsår med støtte fra programmet.

Møtene gjennomføres hvis ikke annet er avtalt i tidsrommet mars-mai.

Møtene baseres på følgende dokumentasjon:

- Klyngens resultatrapport for foregående år
- Klyngens egen årsrapport og regnskap, begge kan være foreløpige.
- Eventuelle analyser eller dokumentasjon av klyngens aktivitet.

Hensikten med møtene er å gi klyngeprogrammet og eventuelle andre offentlige støttespillere et grunnlag for å vurdere framdrift, aktiviteter og resultater med bakgrunn i avtalen(e) om støtte til klyngen. Et viktig formål med møtene er å avdekke og diskutere eventuelle problemstillinger og utfordringer som kan ha betydning for den videre støtten til klyngen. Dette kan f.eks. være utfordringer knyttet til et lavt engasjement eller lavt aktivitetsnivå, uklarhet om strategiske veivalg, eksterne forhold som påvirker selve grunnlaget for klyngesamarbeidet, m.m.

Dersom de offentlige støttespillerne med bakgrunn i møtet mener det kan være nødvendig å endre eller presisere vilkårene for videre støtte, eller vurdere terminering av støtten, skal dette så raskt som mulig kommuniseres til klyngeledelsen. Klyngen skal i slike tilfeller få en klar bestilling på hva som må rettes opp eller forbedres, og en frist til å komme tilbake med et forslag til løsning. Klyngeprogrammet kan eventuelt også bestille en ekstern, nøytral gjennomgang av klyngen, som grunnlag for beslutning om videre engasjement.

Klyngens tilbakemelding, og en eventuell ekstern gjennomgang, må foreligge innen 01.10. Klyngeprogrammet meddeler innen 15.10 sin beslutning om videre støtte. Dersom støtten kan videreføres, utarbeider klyngen en søknad om støtte for neste driftsår på ordinært vis. Dersom klyngeprogrammet beslutter å terminere støtten, gis det en grundig begrunnelse for dette, samt en melding om sluttdato for støtten.

5.5. Benchmarking og sertifisering av klyngens organisering og ledelse

Med støtte fra EU er det etablert et tilbud om benchmarking og sertifisering av klyngeorganisasjoner. Formålet er å fremme «Cluster Management Excellence».

Benchmarking skjer på bakgrunn av en analyse av 36 indikatorer. Klyngen vil få en fylldig rapport der klyngens score er sammenliknet med andre klynger innenfor samme sektor eller teknologiområde.

Sertifisering av kvaliteten på klyngeorganisasjonen skjer på tre nivåer: Bronze, Silver og Gold Label.

Benchmarking og sertifisering utføres av godkjente eksperter. Kvalitetsmerket tildeles av ESCA (The European Secretariat for Cluster Analysis) og alle klynger som er blitt benchmarket og sertifisert inngår i [ESCA's database](#).

Det er fra 2020 en forutsetning for gjennomføring av benchmarking og sertifisering at klyngen er registrert på [European Cluster Collaboration Platform](#).

Benchmarking og sertifisering gir klyngen et godt grunnlag for kvalitetssikring og kontinuerlig forbedring. Sertifisering, og særlig på Gold Label nivå, vil også tillegges vekt i vurderingen av klyngene som partner i konsortier som søker EU-støtte.

Klyngeprogrammet forutsetter at:

- Alle nye klynger innenfor Arena gjennomfører en benchmarking etter Bronze Label-kriteriene.
- Alle klynger innenfor Arena Pro gjennomfører en Silver Label- eller Gold Label- sertifisering i løpet av de to første driftsårene.
- Klynger som ønsker å få status som NCE må være sertifisert med Gold Label.
- Klynger innenfor GCE må være sertifisert med Gold Label.
- Klynger som ønsker å være kvalifisert som søkere til Modne klynger må være sertifisert med Gold Label.

Mer informasjon finnes på nettstedet <http://www.cluster-excellence.eu/>

5.6. Evaluering av klynger som støttes av klyngeprogrammet

Programmet vil gjennomføre sluttevalueringer av alle klynger som har blitt støttet av Norwegian Innovation Clusters. Se omtale i kap. 6.1.

Klyngeprogrammet kan etter behov iverksette eksterne evalueringer av enkeltklynger. Begrunnelsen kan være at det reises spørsmål om framdrift eller resultatoppnåelse underveis i avtaleperioden. Grunnlaget for slike evalueringer skal ha vært diskutert med klyngen før det eventuelt besluttes å iverksette evalueringen. Evalueringene skal brukes som bakgrunn for beslutninger om vilkår for videre engasjement, eventuelt terminering, ref. kap. 5.2.

Klyngeprogrammet kan også iverksettes evalueringer av grupper av klynger, f.eks. innenfor en sektor eller et teknologiområde, dette som grunnlag for beslutninger om videre engasjement på området.

Erfaringsmessig læring gjennom evaluering er nyttig og forventet av Innovasjon Norges programmer og virkemidlervirkemidler. Derfor gjennomføres det ca. hvert femte år evalueringer av hele klyngeprogrammet. I den forbindelsen kan klyngene bli bedt om å bistå i evalueringene med kvantitative eller kvalitative data.

6. Avslutning av klyngeprosjektet

Klyngeprogrammet gir støtte til en klynge i en tidsavgrenset periode for å forsterke og akselerere utviklingen av klyngen. Ved avslutningen av *programmets* engasjement i klyngen skal resultater, effekter og erfaringer oppsummeres og kommuniseres. Klyngens eiere må også planlegge hvordan klyngesamarbeidet skal videreføres uten støtte fra programmet.

6.1. Avsluttende vurdering av resultater

Ved avslutning skal det gjennomføres følgende tiltak med sikte på å få vurdert samlede resultater, effekter og erfaringer:

Avslutningsrapport: Klyngeledelse skal utarbeide en avslutningsrapport som skal omfatte hele perioden der klyngen har fått støtte fra programmet. Avslutningsrapporten utarbeides etter en fast disposisjon. (Vedlegg 3). Avslutningsrapporten skal sendes programledelsen senest to mnd. etter kontraktsperiodens sluttdato.

Sluttevaluering: Det skal utarbeides en sluttevaluering, utført av et eksternt forsknings-/konsulentmiljø. Evalueringen bestilles og bekostes av programmet og gjennomføres etter et standardisert opplegg for det enkelte programnivået. Sluttevalueringen skal blant annet bygges på sluttrapporten.

6.2. Videreføring etter avsluttet avtaleperiode

6.2.1. Programmets faglige tilbud

Klyngen får tilbud om deltakelse i alle programmets aktiviteter fram til og med tidspunktet for avslutningsseminaret. Deretter får klyngen i ytterligere to år få invitasjoner til å delta på utvalgte arrangementer i programmets regi:

- Klyngeledersamlinger
- Temaseminarer o.l.

6.2.2. Programmets merkevare

Klynger som har blitt støttet gjennom NCE og GCE kan, etter endt avtaleperiode, videreføre bruken av merkenavnet (NCE eller GCE) og tilhørende logo og grafisk profil. Forutsetningen for å kunne videreføre bruken av NCE/GCE-navnet er at klyngen opprettholder sin nasjonale posisjon, og at klyngesamarbeidet fortsatt har et høyt aktivitetsnivå, en god strategisk innretning og er godt organisert og ledet. Kriterier for å bruke NCE-merkenavnet er at klyngen er Gold Label-sertifisert, har et nasjonalt ressursgrunnlag og en nasjonal posisjon (unikt nasjonalt og internasjonalt bidrag, som er akseptert i alle miljøer i Norge som har tilknytning til fagfeltet). NCE-ene som nå er inne i en avtaleperiode, kan beholde NCE-navnet i avtaleperioden uten gull-sertifisering. Dersom det inngås ny avtaleperiode – på NCE-nivå, må klyngen sertifisere seg. Se <https://www.innovasjon Norge.no/no/subsites/forside/verktoy/programbeskrivelse-norwegian-innovation-clusters/> for ytterligere informasjon.

Merkevaren Moden Klynge kan benyttes av klynger som er kvalifisert etter følgende kriterier

- Klyngen må være sertifisert på *Gold label*-nivå
- Klyngens medlemmer, eventuelt supplert med bidrag fra eiere eller sponsorer, skal fullfinansiere den ordinære driften av klyngen
- Klyngen må være basert på et bredt partnerskap og ha deltakelse fra både etablerte bedrifter, entreprenører, kapitaltilbydere, forskning- og utdanningsinstitusjoner og det offentlige.
- Klyngen skal de to siste årene ha gjennomført et antall (min 5) større, felles utviklingsprosjekter

6.2.3. Exit-strategi

Som en del av prosjektplanen skal det gjøres en vurdering av hvordan videreføring av aktiviteten i en klynge skal håndteres når driftsstøtten fra programmet faller bort. Dette innebærer blant annet beslutninger om aktiviteter skal avsluttes eller finansieres på annen måte. Dette omtales som prosjektets exit-strategi. Temaet exit vil også være en del av programmets lærings og utviklingsplattform (LUP).

Vedlegg 1: De mest aktuelle støtteformålene i statsstøtteregelverket

Her gis det en oversikt over de viktigste støtteformålene og bestemmelsene i disse. For utfyllende bestemmelser vises til Innovasjon Norges EØS-veileder.

Table 3: Klynge drift GBER art 27.

Støtte til drift av klynger; GBER art 27			
	Formål	Hovedaktiviteter	Kostnadstyper
1	Prosjektledelse – fasilitering av samarbeid/ informasjonsdeling	<ul style="list-style-type: none"> • Daglig ledelse og administrasjon • Organisering av styre, arbeidsgrupper, o.l • Organisering av faste møteplasser • Møter og dialoger med medlemmene • Møter og dialoger med eksterne partnere • Utvikling og gjennomføring av konkrete tjenester for medlemmene 	<ul style="list-style-type: none"> • Prosjektledelsens lønns- og overheadkostnader. • Lokalleie og driftskostnader for fysiske fasiliteter • Reise- og oppholdskostnader • Innkjøpte konsulent tjenester • Timekostnader hos klyngepartnere som engasjeres for gjennomføring av fellesaktiviteter.
2	Forvaltning av klyngens fasiliteter 2)	<ul style="list-style-type: none"> • Utvikle og administrere klyngens fysiske infrastruktur, IPR, innovasjonsplattform, o.l. 	Som over
3	Strategi- og analyseprosesser	<ul style="list-style-type: none"> • Utarbeidelse av nullpunktsanalyser, effektanalyser, SWOT-analyser, etc. • Gjennomføring av strategiworkshops, foresightprosesser, etc. • Gjennomføring av analyser o.l for utvikling av nye innovasjonssatsinger. 	Som over
4	Profilering og markedsføring av klyngen	<ul style="list-style-type: none"> • Ekstern kommunikasjon gjennom web, sosiale medier, o.l. • Deltakelse på messer og konferanser med sikte på profilering av klyngen. • Dialoger med bedrifter og andre aktører med sikte på rekruttering av nye medlemmer. 	Som over
5	Organisering av opplæring, workshops og konferanser 3)	<ul style="list-style-type: none"> • Planlegging/organisering av opplæringstilbud for medlemmene. • Planlegging/organisering av tematiske workshops, seminarer og konferanser for medlemmer og eksterne deltagere. • Planlegging/organisering av studieturer til nasjonale og internasjonale kunnskapsmiljøer. 	Som over
<p>Utfyllende prinsipper:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Støtteandel: maks 50 % • Tidshorizont: maks 10 år fra dato for første tildeling av driftsstøtte • Akkumulert støtte: maks 7,5 mill. Euro • Støtten kan bare gå til klyngeorganisasjonen • Til 2): Det skal være åpen tilgang til fasilitetene og betaling for bruk skal reflektere kostnadene. 			

Table 4: Støtte til opplæring, GBER art.31

Støtte til opplæring, GBER art. 31			
	Formål	Hovedaktiviteter	Kostnadstyper
1	Kompetanseutvikling hos klyngens medlemmer på områder av stor og felles interesse	<ul style="list-style-type: none"> • Forberedelse og tilrettelegging av kompetanseprosjektet • Innhenting av ekstern kompetanse • Gjennomføring av kompetansetiltaket for klyngens medlemmer 	<ul style="list-style-type: none"> • Innkjøpte eksterne ressurser (kursleder og andre konsulenttjenester) • Prosjektledelsens lønns- og overheadkostnader. • Kursdeltagernes timekostnader • Reisekostnader (men ikke oppholdskostnader) • Lokalleie og kostnader til utstyr
	<p><u>Utfyllende prinsipper:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Opplæring som er å anse som del av den løpende driften, kan ikke støttes. • Støttesatsen er maks 50 % av støtteberettigede kostnader, + 10 % for mellomstore bedrifter og + 20 % for små. • Støttebeløpet kan ikke overstige summen av de direkte kostnadene. (Det vil si at støtten ikke kan brukes for å betale for de timene som inngår i kostnadsgrunnlaget.) 		

Table 5: Støtte til forstudier til FoU-prosjekter, GBER art.25

Støtte til forstudier til FoU-prosjekter, GBER art. 25			
	Formål	Hovedaktiviteter	Kostnadstyper
1	Forstudie for å belyse muligheter og begrensninger for videre FoU på et spesifikt område.	<ul style="list-style-type: none"> • Involvering av klyngens bedrifter i analyseprosesser • Prosjektledelse og administrasjon; tilrettelegging, oppfølging og rapportering. • Innhenting av eksterne analyser som supplerer klyngedeltagernes kompetanse 	<ul style="list-style-type: none"> • Timekostnader hos klyngepartnere som engasjeres for gjennomføring av forstudien • Prosjektledelsens lønns- og overheadkostnader. • Innkjøpte konsulenttjenester • Lokalleie og driftskostnader for fysiske fasiliteter
	<p><u>Utfyllende prinsipper:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Støttesatsen er maks 50 % av støtteberettigede kostnader. Den kan forhøyes med 10 % for mellomstore bedrifter og 20 % for små bedrifter. 		

Table 6: Støtte til investeringer i aktiva i klyngeorganisasjonen, GBER art. 27

Støtte til investeringer i aktiva i klyngeorganisasjonen, GBER art. 27			
	Formål	Hovedaktiviteter	Kostnadstyper
1	Investeringer i materielle og immaterielle aktiva; fast eiendom, bygninger og anlegg, maskiner og utstyr, samt immaterielle rettigheter (IPR) herunder patenter, lisenser, knowhow m.m.	Investeringer i regi av klyngeorganisasjonen.	<ul style="list-style-type: none"> • Investeringer
	<p><u>Viktige prinsipper:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Støttesatsen</i> er maks. 50 % av investeringskostnadene, kan forhøyes med 5 % for klynger innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. • Infrastrukturen skal være åpent tilgjengelig for relevante brukere. • Prisen for å bruke fasilitetene skal reflektere markedspriser og driftskostnader. (Virksomheter som har investert min. 10% kan få bedre vilkår.) 		

Vedlegg 2: Avtale

Oppdatert 16.12.2021

Avtale – Klynger med finansiell med støtte fra *Norwegian Innovation Clusters*

Inngått mellom:

Norwegian Innovation Clusters v/Innovasjon Norge (org.nr 986399445)

og

..... (org.nr)

om gjennomføring av Arena/Arena Pro klyngeprosjekt:

Avtaleperiode:

1. Avtalens formål

Avtalen omfatter prinsipper og vilkår for programmets støtte til gjennomføring av klyngeprosjektet.

Avtalen supplerer de vilkår som er nedfelt i Innovasjon Norges tilsagnsbrev med standardvilkår og eventuelle særvilkår.

Underlaget for avtalens prinsipper ligger i enhver tid gjeldende utgaver av:

- Norwegian Innovation Clusters: Programbeskrivelse (siste versjon datert 12.04.2019)
- Norwegian Innovation Clusters: Programveileder - Administrative prinsipper og prosedyrer (siste versjon datert 01.01.2022)

<https://www.innovasjonnorge.no/no/subsites/forside/verktoy/>

2. Grunnlaget for programmets støtte

Innenfor avtaleperioden:

Programmets støtte i *den avtalte perioden* vil være avhengig av at:

- Programmet får tilstrekkelige bevilgninger over statsbudsjettet.
- Prosjektet gjennomføres med tilfredsstillende gjennomføring, framdrift og resultatutvikling.

3. Organiseringen av klyngen

Klyngeprosjektet skal gjennomføres med følgende organisatoriske funksjoner:

- *Avtalepartner*, som er formell avtalepartner for Innovasjon Norge, og ansvarlig for forvaltning av programmets tilskudd og øvrige ressurser som stilles til disposisjon for klyngen.
- *Daglig leder/klyngeleder*, som har det daglige og operative ansvaret for gjennomføringen av klyngeprosjektet.

- *Styringsgruppe*, som representerer klyngens partnerskap, og som er ansvarlig for klyngens strategiske innretning og organisering.

Programmet ivaretar sitt engasjement i prosjektet gjennom følgende organisatoriske funksjoner:

- *Nasjonalt klyngeteam*, som ivaretar den strategiske oppfølgingen av prosjektet, med grunnlag i denne avtalen.
- *Regional klyngerådgiver*, som er Innovasjon Norges ansvarlige for programmets bevilgninger og utbetalinger og for den løpende dialogen om gjennomføring.
- *Observatør i styringsgruppen*, som er en felles representant for programeierne (Innovasjon Norge, Forskningsrådet og SIVA).

4. Finansieringen av prosjektet

Innovasjon Norge delfinansierer klyngen med grunnlag i statsstøtteregulverket og utfyllende prinsipper som er trukket opp av programmets eiere.

Innovasjon Norge bevilger ordinært midler til klyngen for ett år av gangen. Forutsetningene for finansiering for hele den avtalte perioden framgår av avtalens pkt.2.

Bevilgninger til klyngen skjer med grunnlag i handlingsplaner som er i samsvar med godkjent prosjektplan, og budsjetter som er utformet etter programmets enhver tids gjeldende budsjettmal.

For øvrig vises til vilkårene i tilsagnsbrev, standardvilkår og særvilkår.

5. Læringsprosesser og kommunikasjon

Klyngeledelsen skal delta aktivt på programmets møteplasser og i programmets læringstiltak.

Klyngen skal ha en kommunikasjonsplan som bidrar til aktivt å kommunisere sine aktiviteter og resultater.

I profileringen av klyngen skal det komme klart fram at klyngen er støttet av *Norwegian Innovation Clusters*, og at dette programmet eies av Innovasjon Norge, Forskningsrådet og Siva.

6. Rapportering og evaluering

Klyngen skal levere følgende *rapporter* til programmet:

- Årlige aktivitets- og resultatrapporter i henhold til programmets bestillinger og frister
- Sluttrapport for hele støtteperioden senest 3 mnd. etter avtalens sluttdato.

Klyngen skal benytte programmets digitale portal til rapportering når dette kreves av programmet.

Det gjennomføres halvårsmøter med klyngen for å følge opp programmets bevilgninger og regnskap.

Klyngen skal levere nødvendig dokumentasjon til:

- Ev periodiske prosjektstatusvurderingene og underveisevalueringer.
- Sluttevalueringen.

7. Mislighold og terminering

Ved forsinket eller mangelfull levering fra klyngens side, kan programmet holde betaling tilbake inntil forholdet er brakt i orden.

Vesentlig mislighold gir begge parter rett til å heve avtalen med umiddelbar virkning. Ved vesentlig mislighold på klyngen side, kan programmet i tillegg kreve forholdsmessig tilbakebetaling av utbetalt beløp.

Klyngen kan si opp avtalen med programmet dersom deltakerne ikke finner grunnlag for å gjennomføre prosjektet som forutsatt. Dersom avtalen ønskes oppsagt underveis i en bevilgningsperiode, skal tilskudd fra programmet tilbakebetales med forholdsmessig beløp.

Tvistløsning: Dersom det oppstår uenighet mellom partene om oppfyllelse av avtalen, skal tvisten søkes løst ved forhandlinger. Dersom enighet ikke oppnås, kan saken bringes inn for domstolene. Verneting er Oslo tingrett.

Denne avtalen er utarbeidet i to eksemplarer hvorav partene beholder ett hver.

For Norwegian Innovation Clusters v/Innovasjon Norge

For klyngen:

Sted:

Dato:

Sted:

Dato:

Underskrift:

Underskrift:

Navn: Espen Warland

Navn:

Tittel: Spesialrådgiver klyngeprogrammet

Tittel:

Styringsgruppen for klyngen er innforstått med innholdet i denne avtalen

Sted:

Dato:

Underskrift:.....(styringsgruppens leder)

Navn:

Tittel:

Vedlegg 2: Mal for utviklingsprosjekter

Link til mal.

Vedlegg 3: Mal for avslutningsrapport

Versjon 1;

Mal for avslutningsrapport fra klynger

Referanse: Programveilederen;

Format: 5 – maks 10 sider.

Ansvar: Utarbeides og leveres av klyngeledelsen, etter drøfting og godkjenning i klyngens styringsgruppe.

Innholdspunkter

1. Informasjon om klyngen

- Prosjektperiode
- Organisering
- Disponerte ressurser: Kostnader og finansiering

2. Klyngens resultater og effekter

- Klyngens mål
- Oppnådde resultater og effekter innenfor klyngens fokusområder
- Vurdering av målrealisering

3. Erfaringer fra utviklingsprosessen

- Viktigste suksessfaktorer
- Barrierer og utfordringer – og hvordan disse har vært løst
- Vurderinger av klyngeprogrammets bidrag
- Tre viktigste erfaringer

4. Videre utvikling av klyngen

- Planer for videre utvikling av klyngen.